

FERRAN SÁEZ MATEU

POPULISME

El llenguatge de
l'adulació de les
masses

Director de la col·lecció: Francesc-Marc Álvaro

Primera edició, setembre de 2018

© Ferran Sáez Mateu, 2018

Disseny i maquetació: Jordi Avià

La propietat d'aquesta edició és de Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-000-8

Dipòsit legal: B. 16251- 2018

Imprès a Gràfiques 92, S.L. – Avinguda Sucarrats, 91

08191 Rubí

Aquest llibre ha estat pensat, produït i confeccionat a Catalunya.
Fent-ho així, promovem els nostres autors, ajudem a crear i mantenir
llocs de treball a les nostres indústries gràfiques i estalviem transports i les
consegüents emissions de CO₂

«Gli uomini tutti per natura sono inclinati più al bene che al male, né è alcuno el quale, dove altro rispetto non lo tiri in contrario, non facessi più volentieri bene che male; ma è tanto fragile la natura degli uomini e sì spesse nel mondo le occasione che invitano al male, che gli uomini si lasciano facilmente deviare dal bene. E però e savî legislatori trovarono e premi e le pene: che non fu altro che con la speranza e col timore volere tenere fermi gli uomini nella inclinazione loro naturale».

«Tots els homes estan, per naturalesa, inclinats més al bé que no pas al mal, i no n'hi ha cap que, si una altra força no el mou en direcció contrària, no faci primer el bé que el mal per voluntat pròpia. Ara bé, és tan fràgil la naturalesa dels homes, i tan abundoses les ocasions que conviden al mal, que aquests es deixen desviar del bé fàcilment. És per això que els savis legisladors van establir penes i càstigs: no era res més que un intent de mantenir els homes en la seva inclinació natural per mitjà de l'esperança i la por».

Francesco Guicciardini (1483-1540), Ricordi, 134

«Or les loix se maintiennent en credit, non par ce qu'elles sont justes, mais par ce qu'elles sont loix. C'est le fondement mystique de leur autorité: elles n'en ont point d'autre. Qui bien leur sert. Elles sont souvent faictes par des sots. Plus souvent par des gens, qui en haine d'égalité ont faute d'équité: mais tousjours par des hommes, autheurs vains et irresolus».

«Les lleis mantenen el seu prestigi no perquè siguin justes, sinó perquè són lleis. És el fonament místic de la seva autoritat: no en disposen de cap altre. Ja els va bé, així. Sovint estan fetes per idiotes. I més sovint encara per gent que, com que odien la igualtat, menystenen l'equitat.

Sempre, però, es tracta d'homes, autors vans i incerts».

Michel de Montaigne (1533-1592), Essais, III, XIII

ÍNDEX

o. INTRODUCCIÓ	13
Un conjunt d'elements massa bigarrat	13
Del descrèdit al «redescobriment» del populisme	19
La lletra ha canviat, la música és la mateixa	23
1. NI IDEOLOGIA NI MENTALITAT:	
EL POPULISME ÉS UN LENGUATGE	27
Una definició problemàtica	27
Del populisme com a estil al populisme com a llenguatge.....	29
2. ALGUNES CARACTERÍSTIQUES HABITUALS (PERÒ NO PER FORÇA DEFINITÒRIES) DEL POPULISME	37
El lideratge populista: una modulació específica del binomi proximitat/ distància	37
La transformació de la ciutadania en audiència.....	43
El llenguatge que commou, mou.....	47
El populisme, entre l'antipolítica i la postpolítica	50
El fil conductor del llenguatge populista: un apunt històric.....	53
El populisme i la cultura <i>kitsch</i>	63
De la voluntat a la volició	65
Una seductora simplificació de la realitat	67
La caricaturització de «les elits»	69

Populisme i nacionalisme	71
Poble, ciutadania i opinió pública	73
3. SEMÀNTICA I PRAGMÀTICA DE L'ADULACIÓ POPULISTA.....	75
¿Existeix un tipus d'argumentació política específicament populista?	75
Una persuasió senzilla i efectiva	79
Al Parlament no té sentit demostrar teoremes matemàtics	81
Populisme i Nous Moviments Socials: el cas de la Renda Bàsica Universal	83
4. MANUAL DEL PERFECTE DEMAGOG POPULISTA:	
LA FAL·LÀCIA COM A ARMA POLÍTICA	96
De l'espontaneïtat emocional al Twitter.....	96
Fractura digital... o analògica?	99
La fal·làcia, una arma efectiva	101
Tipologia de les principals fal·làcies argumentatives emprades en el dis- curs populista	104
5. POPULISME I COMUNICACIÓ POLÍTICA:	
LA DOLOROSA PERSPECTIVA DEL SEGLE XX	117
De la por al poble a la por a la massa	117
Els nous moviments socials com a encarnació del poble	121
6. POSTMODERNITAT I POPULISME:	
LA CRISI DELS «GRANS RELATS»	127
Un nou escenari cultural favorable al populisme	127
El «soroll» i el populisme	131
7. LA RESTAURACIÓ DEL PROJECTE MODERN-IL·LUSTRAT:	
UN ANTÍDOT CONTRA EL POPULISME?	137
8. COMUNICACIÓ I DEMOCRÀCIA	147
Una consideració arqueològica prèvia	147
Les arrels històriques de la democràcia i les del populisme.....	149
9. LES ARRELS TEÒRIQUES DEL QÜESTIONAMENT POPULISTA A LA DEMOCRÀCIA REPRESENTATIVA:	

EL CAS DE CATALUNYA.....	155
El populisme no és (només) un resultat de la crisi del 2007/2008	155
Percepcions problemàtiques de la democràcia liberal	158
El poble i la participació «popular»	162
Punts d'inflexió: la manifestació mundial de febrer de 2003.....	165
Una equívoca confiança en el sistema	169
La nova cultura política	173
Participació popular i nous moviments socials	182
Participació informal i representativitat real	186
10. PERSPECTIVES DE LA DEMOCRÀCIA REPRESENTATIVA EN RELACIÓ AMB EL POPULISME DEL SEGLE XXI	191
Universalització de la democràcia?	191
Qui representa a qui, i on ho fa?	193
La depauperació de les classes mitjanes europees i el creixement del po- pulisme	197
11. LA REINVENCIÓ POPULISTA DE LA DEMOCRÀCIA	201
La Grècia imaginària	201
La idealització de les xarxes socials	207
El populisme del segle XXI, ¿un epígon inesperat de la Guerra Freda?	213
12. CONCLUSIONS:	
QUÈ ESTÀ FALLANT AL SEGLE XXI PERQUÈ EL POPULISME HAGI ESDE- VINGUT TAN ATRACTIU?.....	219
Donar per feta la viabilitat de la democràcia	219
Els intèrprets de «la veu del poble»	221
Política informal i populisme	223
La il·lusió d'una comunicació política no mediada	225
Populisme i «transparència»	227
La desaparició de «la tercera via» i l'eclosió del populisme	229
No ploris per mi, Argentina	233

o. INTRODUCCIÓ

Un conjunt d'elements massa bigarrat

Un dels més grans escriptors del segle xx, Jorge Luis Borges, va explicar una anècdota a l'assagista Alberto Manguel que permet compendiar l'essència del populisme. Està reproduïda a la interessant monografia *Una historia de la lectura*. A l'Argentina de la dècada del 1950, el govern del general Perón va iniciar una campanya contra els escriptors que considerava hostils —entre molts altres, el mateix Borges—. Es tractava de contraposar «el bon poble» a les pèrfides elits intel·lectuals. En una de les manifestacions dels peronistes, l'autor de *Ficciones* va haver d'escoltar una multitud que l'increpava tot cridant: «¡Alpargatas sí, libros no!». Borges i Manguel van coincidir que aquell lema delirant constituïa una il·lustració perfecta de l'esquema mental populista. Més enllà de l'anècdota, però, ¿a què al·ludeix exactament aquest terme?

D'un temps ençà, el substantiu *populisme* i l'adjectiu *populista* han esdevingut omnipresents. S'apliquen confusament

a contextos polítics i no polítics, en general amb una forta càrrega pejorativa. Donald Trump, segons la interpretació comuna, va arribar a la presidència dels Estats Units amb un discurs «populista», exactament el mateix terme que s'aplica a l'esquerra radical de Syriza o de Podem, a la dreta xenòfoba de Viktor Orbán, al bolivarianisme de Nicolás Maduro, a l'antieuropeisme ultradretà de Marine Le Pen i a l'antieuropeisme ultrasquerrà de José Bové —passant per l'antieuropeisme xenòfob de Nigel Farage—, a Silvio Berlusconi, a Beppe Grillo, a l'extravagant president filipí Rodrigo Duterte... Estranya, impossible barreja!

Avui, el caràcter sospitosament polivalent del substantiu *populisme* i de l'adjectiu *populista* convida, doncs, a una reflexió més aviat urgent. Quan un concepte ho vol significar *tot*, normalment no acaba designant res. També pot passar que, tot i haver quedat devastat per un ús indegut, el seu sentit originari s'acabi transformant en un concepte-comodí de connotacions positives (com ara l'adjectiu *democràtic*) o negatives (com ara l'adjectiu *neoliberal*). Pot succeir, fins i tot, que una metàfora acabi condicionant el sentit d'allò que vol representar. L'any 1994, quan l'aleshores vicepresident nord-americà Al Gore va donar un gran impuls a l'estandardització social d'internet, es parlava d'*autopistes* de la informació. Després van passar a ser *fluxos*, i més endavant, *xarxes*. Aquestes metàfores no són innòcues, en la mesura que *condueixen* la nostra percepció de la realitat en un sentit o bé en un altre. L'avui tan popular paraula *viral*, per exemple, suggeria originàriament fets i processos relacionats amb una infecció. En realitat, aquest adjectiu metafò-

ric vol al·ludir al concepte matemàtic de *progressió geomètrica*, una expressió que, per la seva banda, conté connotacions absolutament diferents al terme *viral*.

La qüestió que tractarem en aquest estudi no és pas aliena a aquest tipus d'adherències conceptuals més o menys erràtiques, ni encara menys al seu context cultural, al qual ara ens referirem. El món on va ecllosionar i triomfar el populisme del general Perón estava marcat per un important dèficit informatiu, per un accés al coneixement restringit a estrats molt concrets i minoritaris de la població. Cap al 1950 hi havia encara grans bosses de la població on predominava l'analfabetisme funcional. Quasi 70 anys després, les coses han canviat... però no ben bé com ens esperàvem que canviessin. Sembla que no cal insistir gaire en el fet que la possibilitat d'accedir, de manera instantània i gratuïta, a *tota* la informació no ha creat precisament un paradís cultural, una nova Atenes, ans al contrari.

Qualsevol economista pot explicar que el dèficit d'un producte no se soluciona pas amb un superàvit simètric, sinó amb la correcció del dèficit. És a dir: si la manca de blat és substituïda per un excés d'aquest cereal, passem d'un problema a un altre, i de vegades pitjor que el primer. La possibilitat de llegir Shakespeare al mòbil de manera totalment gratuïta, o d'escoltar igualment de franc tota l'obra de Bach, no ens ha fet pas més savis. Ara mateix —per dir-ho d'una forma ingènua però entenedora— no estem més a prop de la veritat, sinó que xipollegem en el fangar epistemològic de la postveritat. Heus aquí el millor camp adobat per al nou populisme: el de la confusió,

el de la caducitat gairebé immediata de qualsevol informació, el del triomf d'una sovint pretensiosa banalitat.

Quan fem referència a la confusió ambiental, no estem apel·lant a cap abstracció. Evoquem un exemple del qual ja tenim una certa perspectiva històrica. El dia 11 de setembre de 2001, hi havia algunes persones, molt poques, coneixedores de la realitat del radicalisme islamista i, en general, del món arabomusulmà. L'endemà, dia 12, en canvi, qui no sabia diferenciar entre el salafisme i el wahhabisme, o era incapaç de definir la noció d'*umma*, ja no era ningú. Tot plegat té un punt de comicitat, sens dubte, però també unes conseqüències polítiques més profundes del que sembla. I és que aquí, òbviament, no ens estem referint només a sociòlegs, historiadors o periodistes especialitzats en el món àrab, sinó a *qualsevol* persona capaç d'escriure una frase i disposar dels mitjans tècnics per expandir-la, potencialment, a nivell mundial. És a dir, estem parlant de gairebé tothom: a Occident, si més no, hi ha més mòbils que éssers humans, i Twitter o Facebook són gratuïts.

L'any 1922, Walter Lippmann (1889-1974) ja va preveure la possibilitat d'aquesta curiosa situació i la va relacionar immediatament amb la salut del sistema democràtic. Avui, la seva lucidesa resulta dolorosa. Si fa no fa, Lippmann deia que la democràcia tal com l'entendem ara havia estat concebuda a final del segle XVIII pensant en les decisions majoritàriament ultralocals que havien de prendre els grangers de les Tretze Colònies, no en els dilemes dels atrafegats urbanites del segle XX. No és el mateix decidir si cal fer un pontet o pintar la façana d'una escola, que estar a favor o en contra d'un procés de recapitalització.

Alguns autors consideren que el descrèdit de la política institucional i l'espectacular puixança del populisme estan lligats sovint a la creença en una mena d'omnisciència col·lectiva que es tradueix, entre altres coses, en la fantasia autocomplaent, i grotescament falsa, de «la generació més preparada de la història». Afloren contínuament modes basades en l'ús compulsiu de conceptes buits de contingut («sostenibilitat», «transparència», etc.) que acaben configurant una mena de democràcia de nens, on l'expressió argumental es redueix al *I like* del Facebook. «La transparència o visibilitat absoluta —diu Gianni Vattimo— anul·la els vells referents polítics, perquè els dessacralitza». Dit d'una altra manera: hi ha un descrèdit originat pel fet de poder contemplar determinats processos a temps real, sense cap mediació ni interpretació. D'aquí parteix també la idea de Jean Baudrillard segons la qual la realitat només es considera acceptable o tolerable quan és entesa com una «connexió ininterrompuda» i no jerarquitzada entre emissors i receptors. La resta és sempre sospitosa de frau, de manipulacions, d'obscuras conjures dels poderosos. De les elits. De les elits *contra el poble*. Heus aquí la base, el nucli, la raó de ser fundacional del populisme.

Baudrillard va plantejar aquesta idea a començaments de la dècada del 1980: Facebook i Twitter li han acabat donant la raó a bastament. La credibilitat ja no depèn de la naturalesa de la font, sinó de la naturalesa de la connexió amb la font. Moltes persones consideren que si la frase que acabem d'escriure s'hagués dit, per exemple, des de Facebook o Twitter tindria un «valor connectiu» molt superior al d'un diari o un llibre, per

la raó que hem explicat més amunt. Altres persones pensen el contrari, però no semblen representar ara mateix una tendència emergent.

Les possibilitats comunicatives de les noves tecnologies són senzillament al·lucinants. De moment, però, no s'ha inventat cap sistema biònic que permeti l'emmagatzemament i posterior interpretació racional de la informació (una entrada USB al clatell, per entendre'ns). Aquest afegit és més important del que alguns es pensen. Ara mateix, mentre escric la introducció d'aquest assaig en el meu ordinador, puc accedir de franc, i d'una manera absolutament senzilla, a una quantitat d'informació inaudita sobre *qualsevol cosa*, fet inimaginable fa només una generació. Ara bé: l'accés a la informació referida a una determinada cosa és la condició de possibilitat del seu coneixement, *però no el garanteix en cap cas*. Això depèn essencialment de la formació i de les capacitats cognitives de cadascú, i ambdues coses, de moment, no són contractables ni amb ADSL, ni amb fibra òptica, ni amb la més sofisticada de les connexions a la xarxa que es puguin imaginar.

Des d'una perspectiva política, tots tenim el legítim dret a estar a favor o en contra del que sigui i, per descomptat, a manifestar lliurement i públicament el nostre parer. Això no significa, tanmateix, que resulti obligatori disposar d'una opinió formada sobre tots i cadascun dels temes d'actualitat. No hi ha cap fórmula perquè tothom ho sàpiga tot, certament, però és cert que disposem dels mecanismes necessaris «per quan arribi el cas»... Aquest petit contratemps està sent la causa d'alguns curiosos miratges. Des de la perspectiva que provarem

de desenvolupar en aquest llibre, molts tenen un caràcter polític. El populisme de Donald Trump ha triomfat perquè una quantitat significativa de nord-americans consideren que ja no necessiten cap mediació per entendre la realitat. No els calen analistes del *The New York Times*, ni acadèmics de Harvard, ni llibres, ni documentals. En tenen prou amb la piulada d'algú que és jutge i part, amb un mem graciós, amb una foto descontextualitzada a Instagram.

Del descrèdit al «redescobriment» del populisme

Ara mateix, amb el terme *populisme* s'està produint un fenomen semànticament molt interessant: fa poc més d'una dècada, alguns autors com Ernesto Laclau, a qui ens referirem més endavant, en van capgirar el sentit pejoratiu, i reivindicaven aquesta denominació sense cap mena de complex. Altres, més hàbils, distingeixen avui entre «populismes dolents» (que identifiquen amb la dreta) i «populismes bons» (que associen a l'ideari d'esquerres) De fet, en molts discursos polítics actuals es torna a esgrimir la noció de *poble* amb naturalitat, mentre que simultàniament es bandeja el terme *ciutadania*, en ser associada a l'abstracció anomenada «el sistema». També hi ha crítiques al populisme, especialment al de l'Amèrica Llatina, que, sovint, constitueixen simples excuses per esgrimir panegírics ideològics que, a l'Europa de l'any 2018, resulten ja obsolescents. És el cas del xilè Axel Kaiser, autor de textos com *El engaño populista* (2016). De fet, la contraposició entre les tesis de Kaiser i les de Laclau produeix a Europa una ruboritzadora sensació de *déjà vu*: els epígons de l'Escola de Chicago

versus el postmarxisme, aproximadament. Coses de la dècada dels noranta que, en el nostre entorn, tenen ja poc interès, i cap vigència.

Per a Gino Germani, sociòleg italià que va desenvolupar quasi tota la seva carrera a l'Argentina, el populisme és una forma autoritària d'incorporar «els exclosos» (en cap moment queda clar qui són *exactament* aquests «exclosos») a la política. Interpreta el fenomen del peronisme com una mena de transició entre les societats tradicionals i les modernes i, en conseqüència, justifica ambigüament la necessitat històrica d'aquest estil polític. En el discurs de Germani, per exemple, la contraposició entre «poble» i «elits» és substituïda en general per la d'«els exclosos» i «l'Estat», o altres termes anàlegs que permeten bandejar la dicotomia habitual i atorgar-li una aparença menys primària.

L'anterior contraposició, dit sigui de passada, ja no resulta estranya en aquestes latituds. Entre els teòrics del franquisme propers a la Fundació Francisco Franco, el discurs que justifica històricament la dictadura és exactament el mateix: és gràcies al *desarrollismo* que Espanya deixà de ser un país subdesenvolupat i rural, per transformar-se en una economia industrial i de serveis (sobretot relacionats amb el turisme), cosa que va afavorir la creació d'una classe mitjana en un temps inusualment curt, etc. L'alt preu polític d'aquella transformació —repressió sistemàtica, manca de llibertats, etc.— es considera, si més no, «assumible». La reescriptura revisionista del franquisme i la del peronisme han seguit camins paral·lels, cosa gens casual.

En efecte, el protocol Franco-Perón d'abril de 1948 va ser la veritable salvació del règim dictatorial sorgit el juliol del 1936. El dia 12 de desembre del 1946, Espanya va quedar aïllada internacionalment per efecte de la Resolució 39 de l'Assemblea General de les Nacions Unides. En la proposta, aprovada per majoria absoluta a l'Assemblea, s'argumentava que el règim de Franco no hauria estat possible sense l'ajut militar i diplomàtic de la Itàlia feixista i de l'Alemanya del Tercer Reich. El més interessant, tanmateix, era la idea —tàcita, no explícita— que Espanya formava part dels perdedors de la Segona Guerra Mundial. O dit d'una altra manera: malgrat la neutralitat nominal del règim franquista durant el període 1939-1945, Espanya tindria tots els inconvenients dels perdedors (aïllament, etc.) i cap dels seus posteriors avantatges (Pla Marshall, etc.).

L'endemà mateix, 13 de desembre, el règim va organitzar una gran manifestació a Madrid, on s'acusava la resta del món de ser antiespanyols. A la premsa de l'època, la reacció fou més melancòlica que agressiva: els imprevisibles corrents de la Història tornaven a col·locar Espanya en una situació subalterna, sense cap altre consol que la revenja homicida a gran escala. Reapareixia el fantasma del 1898. En l'edició de l'ABC d'aquell dia, la qüestió se centrava en les relacions amb el règim mexicà (a diferència de l'Argentina o del Perú, Mèxic havia votat a favor de la Resolució 39).

L'equatorià Carlos de la Torre explica que «el populisme és una política de reconeixement simbòlic i cultural de les menyspreades classes baixes. Transforma les humiliacions a “la xusma” en fonts de dignitat. Els exclosos són la font de tota

virtut, i els que els humilien i marginen es converteixen en la menyspreada oligarquia “vendepatria”. Els populistes són famosos per transformar els estigmes del poble en virtuts. Perón va transformar els “descamisados” i els “cabecitas negras” en la font de la veritable argentinitat. De manera similar, la menyspreada i temuda “xusma” colombiana i equatoriana es va transformar en l’estimada i beneïda “xusma” de Jorge Eliécer Gaitán i de José María Velasco Ibarra».

En tant que moviment genuïnament modern, la Revolució Francesa va desterrar a poc a poc la noció de *peuple* i va subratllar la de *citoyen*. Des de la perspectiva il·lustrada, ambdós termes no només són diferents, sinó fins i tot antagònics. El poble és un concepte de l’*Ancien Régime*; el ciutadà, en canvi, està associat a la racionalitat republicana. Al cap de només mig segle, el romanticisme alemany, en canvi, va desenterrar de nou la noció de *Volk*, i el nacionalsocialisme el va portar fins les darreres conseqüències.

A partir del final de la Segona Guerra Mundial, la noció de *poble* torna a adquirir connotacions negatives en les noves democràcies europees, però no, curiosament, en els pròspers règims autoritaris sud-americans, com ara l’Argentina del general Perón, que és potser l’exemple perfecte de líder populista reeixit. El cas de Perón, per cert, ens convida a anticipar una constant històrica dels règims populistes que gairebé no té excepcions: uns extraordinaris resultats econòmics inicials que acaben desembocant sense remei en situacions catastròfiques. En un cicle de menys de vint-i-cinc anys, l’Argentina va passar de ser la segona potència econòmica del món a viure una situació econòmicament desesperada.

Ara bé, ¿podem projectar l'exemple de l'Argentina de Perón als Estats Units de Trump, per exemple? ¿O la dels inicis de l'era Berlusconi a la revifalla de l'economia polonesa de Kaczynski? És evident que no. Es tracta de situacions que, en termes econòmics, no permeten cap comparació rigorosa. Hi ha altres coses que sí, però. El populisme designa efectivament alguna cosa concreta i tangible, però que té més a veure amb l'ús de determinats recursos argumentatius, comunicatius i expressius (convé no barrejar aquests tres elements) que amb una política econòmica, una ideologia política o fins i tot amb una mentalitat.

La lletra ha canviat, la música és la mateixa

Aquest és justament un dels punts de partida del present assaig: *el populisme és essencialment un llenguatge, no un ideari*. Vist des d'aquesta perspectiva, la llista bigarrada i en aparença incoherent que hem dibuixat abans (Trump, Orbán, Maduro, Le Pen, Bové, Berlusconi, Grillo, etc.) passa a ser perfectament intel·ligible. El punt de confluència que convida a tractar-los com a conjunt no es basa en cap ideologia política ni proposta programàtica comuna, sinó en la manera de plantejar-la amb la intenció de treure'n rèdits electorals fàcils i immediats.

La segona idea que serpenteja per aquest llibre és que les velles masses que donàvem per mortes i enterrades després de la Segona Guerra Mundial han tornat degut a dos fets que conflueixen fatalment: la cultura *kitsch* i les xarxes socials. Per resumir aquesta idea, llegeixin amb atenció la següent definició del filòsof alemany Peter Sloterdijk: «La massa postmoderna

és una massa sense cap potencial, una suma de microanarquismes i soledats que amb prou feines recorda l'època en què ella —excitada i conduïda a si mateixa a través dels seus portaveus i secretaris generals— volia fer història en virtut de la seva condició de col·lectiu prenyat d'expressivitat». Déu-n'hi-do...

Sigui com sigui, no hem de perdre de vista que el populisme ideològicament més sofisticat, el de l'esquerra postmarxista, disposa avui d'un discurs sòlid i estructurat. El cas més significatiu és potser el de la impecable revista llatinoamericana *Nueva Sociedad*, que té edició impresa i digital (www.nuso.org). És una publicació de qualitat, a mig camí entre les revistes universitàries de sociologia i ciència política i les de divulgació ideològica. El populisme de dretes, en canvi, no té el mateix suport teòric. Als Estats Units, els intel·lectuals anomenats *neocons*, així com les institucions i *think tanks* republicans que donaven suport explícit a Georges Bush Jr., mostren enormes suspicàcies cap a la figura de Donald Trump.

L'objectiu prioritari d'aquest llibre és fer una aproximació al fenomen del populisme. Això vol dir definir-lo, caracteritzar-lo, contextualitzar-lo i, sobretot, realitzar un exercici d'*aggiornamento* dels seus paràmetres bàsics. En efecte: el que significava l'actitud populista en temps de la pròspera Argentina del general Perón, posem per cas, té poc o gens a veure amb allò que avui caracteritza el llenguatge polític de Trump o el de Nicolás Maduro. Per descomptat, el problema del canvi de significat (i també el del sentit històric d'aquest canvi) afecta el concepte de populisme però també el de socialisme, o el de liberalisme, etc.

Un aclariment final. En el primer esborrany d'aquest text, molts exemples relacionats amb el llenguatge populista estaven basats en textos provinents de programes de partits i d'organitzacions anàlogues, especialment en el capítol 4. Això esbiaixava —i connotava ideològicament— els arguments. Com que la nostra intenció no és atacar o defensar cap posició política, vam optar finalment per exemples on s'eliminen els detalls de l'original. En els casos en què això resultava impossible —perquè justament es tractava de relacionar una determinada opció ideològica o partit amb una determinada proposta programàtica— els exemples proposats són, per descomptat, els originals.

Barcelona, estiu de 2018.

A què ens referim exactament quan parlem de populisme? Què tenen en comú personatges tan diferents com Donald Trump, Viktor Orbán, Nicolás Maduro, Marine Le Pen, Silvio Berlusconi, Beppe Grillo o Rodrigo Duterte? El concepte de populisme sol ser emprat avui com una crossa retòrica amb connotacions pejoratives. És només això? El populisme no és una ideologia, sinó un llenguatge emocional basat en contraposar una abstracció anomenada «poble» amb unes elits indefinides que són transformades segons les necessitats dels qui governen. En aquest assaig, que combina rigor acadèmic amb un estil àgil i entenedor, el professor Ferran Sáez Mateu fa un breu repàs de la història del populisme, n'identifica les principals característiques i, finalment, explora quin pot ser el seu futur.

MAGMA / 2

Publicacions de l'Abadia de Montserrat